

УДК 339.9

А.О. Задоя

ВЕЛИКІ ТА МАЛІ КРАЇНИ: ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ВПЛИВУ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Статтю присвячено аналізу економічних переваг великих та малих країн. Запропоновано методику розрахунку інтегрального показника впливу країни на світові економічні процеси як суму світових рейтингів країни за показниками ВВП, ВВП на душу населення, експорту товарів та експорт капіталу. Це дозволило не тільки більш точно класифікувати країни, але й передбачити потенційні загрози виникнення суперечностей у світовій економіці.

Ключові слова: *великі та малі країни, критерії класифікації країн, інтегральний показник впливу країни на світові економічні процеси*

Сьогоднішній світ надзвичайно багатогранний. Його формують більше двох сотень країн, які відрізняються територією, чисельністю населення, обсягами виробництва, культурою, релігією, мовою, національними традиціями тощо. В економічній науці існує велика кількість досліджень, присвячених впливу тих чи інших особливостей країн на їх економічний розвиток [1]. Зокрема ряд досліджень демонструють, що у Європі найбільш розвиненими країнами є ті, де переважає протестантизм, другу сходинку займають країни з пануючим католицизмом. А от країни, де проживають переважно православні, не виділяються особливими економічними успіхами. Ці питання досліджувалися як загальновизнаними науковими авторитетами, наприклад, засновником соціології Максом Вебером [2], так і сучасними вченими [3].

Чимало дослідників намагається виявити залежність між чисельністю населення країни та темпами її економічного зростання. Виявлено досить тісні кореляційні залежності між цими показниками для країн – членів G7 [4]. Спеціальним об'єктом дослідження інколи виступають і більш конкретні залежності [5]. Однак у більшості випадків дослідники обмежуються виявленням суто кількісних залежностей, не вдаючись до з'ясування більш глибоких причинно-наслідкових зв'язків.

Метою статті є спроба дослідити економічні переваги великих та малих країн, а також обґрунтувати розрахунок інтегрального рейтингу впливовості країн на світові економічні процеси.

Ще кілька десятиліть тому вважалося, що долю світу вирішують великі країни, а говорити про якусь особливу роль невеликих (або малих країн) є аномалією [6]. І такий підхід був зрозумілим. Адже основу сприйняття світу формувала система імперій із сильними метрополіями та численними колоніями. Однак картина світу змінювалася досить динамічно. Якщо на кінець Другої світової війни налічувалося усього 60 незалежних країн, то у 2015 р., за даними бібліотеки ЦРУ, кількість таких країн зросла до 230, тобто майже у 4 рази! [7].

80-ті роки минулого століття зламали ще одне стереотипне уявлення про малі країни: вони повинні бути технологічно відсталими та бідними. Історія «нових індустріальних країн» («тигрів» та «драконів» Південно-Східної Азії) довела, що й малі країни можуть бути багатими та технологічно розвиненими.

Зміна ролі у світовому господарстві країн, які традиційно належать до категорії «малих», потребує переосмислення самого цього поняття та зміни критеріїв, за якими ми класифікуємо держави. Традиційно показниками розміру країни вважаються територія та чисельність населення. Найбільш поширену класифікацію країн за територією наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Групування країн за розміром території*

Групи	Критерій (площа у тис. км ²)	Кількість країн у групі
Гігантські	Більше 3 000	7
Великі	1 000–3 000	21
Значні	500–1 000	21
Середні	100–500	56
Малі	10–100	56
Невеликі	1–10	8
Мікрокраїни	До 1	24

* Складено за [8].

Така класифікація є цікавою для географів, але вона в жодному разі не може задовольнити економістів. Аналізуючи склад груп, можна з впевненістю сказати, що на сьогодні територію країни не можна віднести до вирішальних факторів, що визначають рівень економічного розвитку. У кожній групі легко знайти країни, які як за рівнем розвитку, так і за ступенем впливу на світові економічні процеси суттєво відрізняються. Так, до групи країн-гігантів потрапили США та Бразилія, до великих країн – Саудівська Аравія та Чад, у групі значних країн зустрічаємо Францію та Центральноафриканську Республіку, до групи середніх країн доєднали Японію та КНДР, серед малих країн можна побачити Данію та Гвінею Бісау. До однієї групи потрапили Люксембург та Самоа, Ліхтенштейн та Домініка. Розрив у рівні ВВП на душу населення у наведених парах країн може сягати десятків разів.

Наочною демонстрацією відсутності тісного зв'язку між територією країни та рівнем її економічного розвитку є порівняння рейтингів світової класифікації країн за рівнем ВВП на душу населення та територією (табл. 2).

Таблиця 2

Зіставлення рейтингів країн за рівнем ВВП на душу населення та територією*

Країна	Місце країни у світовому рейтингу	
	За розмірами ВВП на душу населення	За територією
Катар	1	166
Люксембург	2	179
Ліхтенштейн	3	219

Країна	Місце країни у світовому рейтингу	
	За розмірами ВВП на душу населення	За територією
Макау	4	237
Сінгапур	5	192
Бермуди	6	232
Острів Ман	7	194
Бруней	8	173
Монако	9	254
Кувейт	10	158
Норвегія	11	68
Об'єднані Арабські Емірати	12	115
Сінт-Мартен	13	236
Австралія	14	6
Сан-Марино	15	229
Швейцарія	16	132
Гонконг	17	184
Джерсі	18	225
Сполучені Штати Америки	19	3
Фолклендські Острови	20	нд
Саудівська Аравія	21	13
Ірландія	22	120
Гернзей	23	228
Бахрейн	24	188
Нідерланди	25	135
Швеція	26	56
Австрія	27	114
Тайвань	28	139
Німеччина	29	63
Ісландія	30	108

*Складено за [7].

Як видно з табл. 2, до 30 країн з найвищим рівнем ВВП на душу населення входять лише 2 гігантські країни (США та Австралія), 1 велика країна (Саудівська Аравія), жодної значної країни, 4 середні країни, 8 малих країн, 3 невеликі та 11 мікрокраїн.

Подібна ситуація складається й тоді, коли ми здійснюємо групування країн за чисельністю населення. Проте у цьому випадку можна спостерігати хоча й не жорсткий, але тісний зв'язок цієї класифікації з обсягами виробництва ВВП. З 10 найбільших за чисельністю населення країн 7 потрапляє до десятки найбільших виробників ВВП, хоча восьма за чисельністю населення Бангладеш посідає лише 34-ту позицію за обсягами виробництва ВВП [7].

Звичайно досить поширеною є точка зору, що великі за територією та чисельністю населення країни мають ряд переваг і у сфері економіки. Зокрема до них можна віднести такі:

1. Як правило, велика територія значно підвищує ймовірність достатнього забезпечення країни природними ресурсами. Добре відомо, що Росія, Китай, США та інші країни-гіганти є найбагатшими країнами з точки зору забезпечення природними ресурсами.

2. Велика територія та численне населення створюють добре підґрунтя для розвитку внутрішнього ринку як основи досягнення конкурентних переваг у міжнародних відносинах.

3. Значні масштаби країни дають можливість використовувати переваги територіального та суспільного поділу праці.

4. В окремих випадках ці країни можуть скористатися позитивними ефектами масштабу, економією на загальних витратах, що теж сприяє їх економічному зростанню.

5. Як правило, великі за територією та населенням країни є досить впливовими гравцями світової політики, що дає їм змогу певним чином «лобіювати» свої інтереси у світових економічних процесах.

6. Відповідно до теорії оптимальних валютних зон лауреата Нобелівської премії Роберта Манделла [9] лише територія з населенням більше 300 млн чол. може забезпечити ефективне функціонування валюти.

Підтвердженням реального існування економічних переваг великих за територією та населенням утворень є активізація регіональних інтеграційних об'єднань, які й намагаються скористатися цими перевагами (ЄС, НАФТА, зона євро тощо).

«Розмір країни, зрозуміло, не має вирішального значення, коли говоримо про суспільне багатство», – вважає Я. Грицак [10, с. 10]. Невеликі країни мають свої переваги, й історичний досвід підтверджує, що впливовим гравцем сучасного світу можна стати, навіть не маючи безмежних територій та сотень мільйонів населення. Ці переваги визначаються не стільки ресурсними, скільки інституційними чинниками. Зокрема:

1. Малі держави, як правило, є моноетнічними, а тому для них не властиві внутрішні національні суперечності.

2. Ступінь демократії та участь окремих громадян у прийнятті важливих рішень для держави зазвичай вища, що створює ефект «співучасті».

3. Управління у малих державах є більш оперативним, простішим, що дає можливість швидше та з меншими витратами проводити необхідні реформи [11, с. 220–261].

4. Економіка малих держав може бути більш гнучкою та адекватно реагуючою на технологічні та організаційні виклики. Якщо для налаштування на нові принципи функціонування великій державі потрібні роки (а інколи й десятиліття), то мала держава може здійснити необхідний перехід протягом кількох місяців.

5. Для малої країни простіше знайти на світовому ринку «нішу». Вона може бути досить специфічною, малою за розмірами, але достатньою для того, щоб забезпечити процвітання невеликій країні [12, с. 14–15].

На думку деяких дослідників, у сьогоdnішньому світі налічується не менше 120 країн, які належать до категорії малих. Серед них такі зовсім не схожі між собою країни, як Гондурас, Чилі, Ботсвана, Словаччина, Данія, Непал, Нова Зеландія та ін. [12, с. 12].

Разом з тим реалії сьогоdnішнього світу по-своєму групують країни. Наприклад, до G7 входять лише 2 та 1 країни, найбільші за територією та чисельністю населення, а серед G20 їх налічується 11 та 10 [7].

Усе це потребує дещо іншого підходу до групування країн, беручи за основу деякі економічні показники їх діяльності. На нашу думку, слід враховувати той факт, що визнання чогось великим чи малим має сенс лише порівняно з чимось іншим. Тому як критерій, за яким будуть групуватися країни, пропонуємо взяти суму світових рейтингів відповідної країни за рядом показників. Ці показники мають включати як абсолютні (вироблений ВВП, розрахований за паритетом купівельної спроможності), так і відносні (ВВП у розрахунку на одну особу) характеристики. Для характеристики місця та ролі країни у світовому господарстві доцільно взяти розмір експорту та закордонних інвестицій. Ці показники (на відміну від імпорту та іноземних інвестицій) демонструють активну роль країни у міжнародних товарних та грошових потоках.

У табл. 3 наведено розрахунок інтегрального рейтингу впливу країн на світові процеси. На наш погляд, таке рейтингування, з одного боку, дає точнішу оцінку позиції тієї чи іншої країни, а з іншого – дозволяє прогнозувати очікувані зміни у світовій конфігурації. Так, шість перших країн нашого рейтингу входять до групи країн G7 (тоді як за рейтингом, розрахованим за обсягами ВВП, таких тільки три). Сьому позицію розрахованого нами рейтингу посідають Нідерланди. Ця країна за рівнем ВВП на душу населення серед «великої сімки» поступається лише США, а за обсягами експорту випереджає Велику Британію і Канаду. Однак, незважаючи на реально суттєвий вплив на світову економіку, Нідерланди не тільки не входять до «великої сімки», але їх немає і серед «великої двадцятки». Є підстави вважати, що саме недооцінка світових позицій цієї країни створює підґрунтя для досить потужних антиінтеграційних настроїв у Нідерландах, що підтвердив нещодавній реферendum.

Таблиця 3

Інтегральний рейтинг впливу країн на світові процеси*

Країна	Рейтинг країни (за показниками)				Сума позицій	Інтегральний рейтинг
	ВВП	ВВП на душу населення	Експорт	Закордонні інвестиції		
Сполучені Штати Америки	2	19	3	2	26	1
Німеччина	5	29	4	3	41	2
Японія	4	42	5	8	59	3
Франція	10	38	7	6	61	4
Велика Британія	9	40	11	4	64	5
Канада	16	32	13	9	70	6

Країна	Рейтинг країни (за показниками)				Сума позицій	Інтегральний рейтинг
	ВВП	ВВП на душу населення	Експорт	Закордонні інвестиції		
Нідерланди	27	25	9	12	73	7
Гонконг	44	17	8	5	74	8
Сінгапур	40	5	14	16	75	9
Австралія	18	14	27	18	77	10
Швейцарія	39	16	20	7	82	11
Південна Корея	13	49	10	15	87	12
Італія	12	49	6	22	89	13
Тайвань	20	28	21	23	92	14
Об'єднані Арабські Емірати	32	12	16	34	94	15
Іспанія	15	50	19	14	98	16
Бельгія	37	34	18	10	99	17
Саудівська Аравія	14	21	22	49	106	18
Швеція	41	26	31	17	115	19
Норвегія	48	11	35	24	118	20
Росія	6	79	15	19	119	21
Китай	1	112	1	11	125	22
Австрія	46	27	32	20	125	23
Ірландія	60	22	33	13	128	24
Катар	51	1	40	40	132	25
Мексика	11	92	12	30	145	26
Малайзія	28	68	24	33	153	27
Данія	58	33	37	25	153	28
Польща	23	69	25	37	154	29
Бразилія	7	101	26	21	155	30
Кувейт	52	10	47	46	155	31
Фінляндія	62	39	43	26	170	32
Туреччина	17	87	29	42	175	33
Таїланд	21	100	23	36	180	34
Чеська Республіка	50	56	34	44	184	35
Ізраїль	54	53	49	35	191	36
Португалія	53	66	46	32	197	37
Чилі	43	77	45	33	198	38
Аргентина	25	81	44	48	198	39
Угорщина	59	71	36	39	205	40
Індія	3	158	17	31	209	41
Південна Африка	30	117	38	29	214	42
Індонезія	8	131	30	50	219	43
Казахстан	42	75	54	51	222	44

Країна	Рейтинг країни (за показниками)				Сума позицій	Інтегральний рейтинг
	ВВП	ВВП на душу населення	Експорт	Закордонні інвестиції		
Іран	19	95	39	69	222	45
Колумбія	31	113	52	41	237	46
Греція	55	72	66	45	238	47
Венесуела	38	99	53	52	242	48
Румунія	45	86	48	74	253	49
Алжир	34	111	60	78	283	50
Філіппіни	29	152	55	47	283	51
Нігерія	22	157	51	57	287	52
В'єтнам	35	159	28	65	287	53
Єгипет	24	129	72	66	291	54
Україна	49	148	57	63	317	55
Перу	47	124	59	75	305	56
Ангола	64	151	58	53	326	57
Еквадор	65	130	73	67	335	58
Пакистан	26	171	68	79	344	59
Марокко	56	146	69	81	352	60

*Розраховано за [7].

Ще однією потенційною проблемою сучасного світу може бути ігнорування реальних позицій деяких так званих «малих країн». За нашими розрахунками до 20 найбільш впливових країн за інтегральним рейтингом входять країни, які за показником ВВП займають позиції у четвертому та навіть п'ятому десятку. До них, наприклад, належить Гонконг, який, незважаючи на те, що посідає 44-те місце за обсягами ВВП, обіймає 5-ту позицію у світі за обсягами прямих закордонних інвестицій. Подібним прикладом може служити й Швейцарія (39-те місце за показником ВВП та 7-ма позиція у прямих закордонних інвестиціях). Однак ці країни (як і Сінгапур, Бельгія, Нідерланди, Швеція, Норвегія та ін.) не входять до так званого неформального об'єднання G 20, яке проводить регулярні зустрічі міністрів фінансів та керівників центральних банків «19 найбільших економік світу та Європейського Союзу». Ми добре розуміємо «політичну складову» при формуванні «великої двадцятки» (інакше як пояснити, що до її складу входять, наприклад, Аргентина (25-та позиція за показником ВВП) та Південно-Африканська Республіка (30-та позиція)). Разом з тим, на нашу думку, сьогодні обмежуватися лише показником масштабу виробництва при оцінці розміру економіки, а особливо, її впливовості на світові процеси – не достатньо. Ігнорування країн, які є суттєвими експортерами товарів та капіталу, може бути однією з причин майбутніх загострень суперечностей у світовій економіці.

Таким чином, дослідження показують, що як великі, так і малі країни мають свої переваги, а розмір території чи чисельність населення не можуть

буди діагнозом, який визначає належність країни до великих чи малих. При визначенні впливу тієї чи іншої країни на світові економічні процеси доцільно користуватися інтегральним рейтингом, розрахованим як сума місць у світовому рейтингу за показниками ВВП, ВВП на душу населення, експорту та прямих закордонних інвестицій. Проведений розрахунок рейтингу за запропонованою методикою дозволив виявити потенційні джерела майбутніх суперечностей світової економіки, які уже сьогодні дають про себе знати у тій чи іншій формі.

Список використаних джерел

1. Задоя А. Численность населения как фактор экономического развития / А.А. Задоя, А.Н. Палладин // *Європейський вектор економічного розвитку*. – 2011. – №1. – С. 50–58.
2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Макс Вебер; пер. з нім. О. Погорілого. – К.: Основи, 1994. – 261 с.
3. Горохов С. Религия влияет на экономическое развитие [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://openc.ru/1647395.html>
4. Пиль Э.А. Влияние численности населения на экономику страны / Э.А. Пиль // *Альманах современной науки и образования*. – 2011. – №4. – С. 178–181.
5. Нечипоренко Л.В. Оценка влияния численности населения, занятого в сфере экономики, на объем экспорта Российской Федерации / Л.В. Нечипоренко, Н.А. Лисова // *Молодой ученый*. – 2014. – №7. – С. 388–391.
6. Watson, A. (1992) *The Evolution of International Society*. London and New York: Routledge
7. The World Factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html#af>
8. Классификация стран мира по площади территории [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldofscience.ru/geografija-mira/6967-klassifikatsiya-stran-mira-po-ploshchadi-territorii.html> – вільний. Мова рос.
9. Mandell, Robert, A. (1971) *Monetary Theory Inflation Interest and Growth in World Economy*. Pacific Palisades, California: Goodyear Publishing Company, 189 p.
10. Грицак Я. 26-й процент, або Як подолати історію / Ярослав Грицак. – К.: Фонд Порошенка, 2014. – 136 с.
11. Berend, I.T. *An Economic History of Twentieth – Century Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
12. Marusiak J. *Foreign Policy of the Slovak Republic – the Impact of Social-cultural and Institutional Factors*. Marusiak, Juraj (ed.) Bratislava: VEDA, Publishing House of the Slovak Academy of Sciences, 2013.

References

1. Zadoia, A.A., Palladin, A.N. [2011]. *Chislennost naselenia kak factor ekonomicheskogo razvitiia* [Number of population as factor of economic development], *Evropeyskiy vector ekonomichnogo rozvytku*, no. 1, pp. 50-58.

2. Weber, M. (1994). *Protestantska etyka i duh kapitalizmu* [The protestant ethic and spirit of capitalism], Kyiv, Osnovy, 261 p.

3. Gorohov, S. *Religia vliaciaet na ekonomicheskoe razvitie* [Religion influences economic development]. Available at: <http://opec.ru/1647395.html> (accessed 5 February 2016).

4. Pil, E.A. (2011). *Vlianiaie chislennosti naselenia na ekonomiku strany* [Influence of population number on economy of country], Almanah sovremennoi nauki i obrazovania, no. 4, pp. 178-181.

5. Nechiporenko, L.V., Lisova, N.A. (2014). *Otsenka vliania chislennosti naselenia, zaniatogo v sfere ekonomiki, na obiem eksporta Rosiiskoi Federatsii* [Estimation of influence of population number, which are employing in field of economy, on Russian export], Molodoi uchenyi, no. 7, pp. 388-391.

6. Watson, A. (1992). *The Evolution of International Society*. London and New York, Rout-ledge.

7. The World Factbook. Available at: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html#af> – (accessed 5 February 2016).

8. *Klassifikatsia stran mira po ploschadi territorii* [Classification of countries in the world according to square of territory]. Available at: <http://worldofscience.ru/geografija-mira/6967-klassifikatsiya-stran-mira-po-ploshchadi-territorii.html> (accessed 5 February 2016).

9. Mandell, Robert, A. (1971) *Monetary Theory Inflation Interest and Growth in World Economy*. Pacific Palisades, California, Goodyear Publishing Company, 189 p.

10. Hrytsak, Ya. (2014). *26-i protsent, abo yak podolaty istoriiu* [26th percent or how get over history], Kiyv, Fund by Poroshenko, 136 p.

11. Berend, I.T. (2006) *An Economic History of Twentieth-Century Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

12. Marusiak J. (2013) *Foreign Policy of the Slovak Republic-the Impact of Social-cultural and Institutional Factors*. Marusiak, Juraj (ed.) Bratislava: VEDA, Publishing House of the Slovak Academy of Sciences

Статья посвящена анализу экономических преимуществ больших и малых стран. Предложена методика расчета интегрального показателя влияния страны на мировые экономические процессы как суммы мировых рейтингов страны по показателю ВВП, ВВП на душу населения, экспорта товаров и капитала. Это позволило не только более точно классифицировать страны, но и предсказать потенциальные угрозы возникновения противоречий в мировой экономике.

Ключевые слова: большие и малые страны, критерии классификации стран, интегральный показатель влияния страны на мировые экономические процессы.

The article deals with analysis of economic advantages of great and small countries. The methodology for calculation of the integral indicator of the country's influence on the world economic processes has been offered. This indicator is sum of the country's ranking in the world in terms of GDP, GDP per capita, goods and capital export. It has given a possibility not only to classify countries more correctly, but to predict potential threats of new disputes in the world economy.

Key words: great and small countries, criteria of country classification, the integral indicator of the country's influence on the world economic processes.

Одержано 5.02.2016.